

Evlilik, akıl hastalığı ve hukuki süreç

Marriage, mental illness and legal Procedures

Burcu GÜDÜCÜ¹

Özet

Kişilerin yaptıkları hukuk işlemlerinin geçerli sayılmasının koşulu kişinin zihnen doğruyu yanlıştan iyiyi kötüden ayırt edebilme yetisidir. Akıl hastalıkları, gerilikleri uyutucu- uyuşturucu madde bağımlılığı gibi sebeplerden ötürü kişilerin hukuki yeterlilikleri kalıcı ve ya geçici olarak ortadan kalkabilir. Evlilik, kadın ve erkek arasında hukuki bir bağıdır. Bu sebeple evlilik akdini imzalayan kişilerin hukuki yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmada hukuksal yeterlilik, evlilik ve boşanma süreçleri, butlan kavramları sorgulanmıştır. Kaynak taraması yapılarak Türk Medeni Kanunu incelenmiştir, var olan durum ortaya koyularak tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hukuksal yeterlilik, akıl hastalığı, evlilik, butlan

Abstract

To valid in law the legal procedures that people make is, depend on people's ability to differentiate mentally right from wrong good from bad. Mental illnesses, retardation, drug addictions etc. for reasons of legal qualifications of persons permanently or temporarily, and may disappear. Marriage is a legal bond between women and men. For this reason, people who have signed a marriage contract must have prior legal qualification. In this study, the legal sufficiency, marriage and divorce process, concepts of nullity have been questioned. Literature and the Turkish Civil Code have been studied. The situation have been defined and discussed

Key words: Capax, mental illness, marriage, nullity

Giriş

Kişinin yaptığı hukuk işlemlerinin geçerli sayılması için, zihnen doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt edebilme, edimsel ya da hukuksal sonuçlarını öngörebilme yetilerinin ve bilgisinin tam olması, düşünüp karar verdiklerini uygulayabilecek ya da nasıl uygulatacağı ile ilgili yolları bilir durumda olması gereklidir. Bu gerekliliklerin hem işlem yapan kişinin zarara uğramaması yönünden hem de yapılan işlemin hukuka uygun olmadığı durumlarda sorumlu tutulabilmesi için önemlidir. Hukuksal eylem yeterliliği olan kişiler;

---

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi Öğretim Görevlisi

- Borçlandırıcı hukuksal işlemleri
- Kazandırıcı işlemleri
- Parasal nitelikte olmayan işlemleri (Daha çok aile hukuku işlemleri: Nişanlanma, evlenme, nesebin reddi, evlat edinme gibi)
- Hakkını aramak için dava açma veya hakkında dava açılması ile ilgili işlemleri yapmaya hukuken yetkili sayılırlar. (Sercan, 2007)

Hukuken ayırt etme ehliyeti bulunan kişiler, hukuken hak ehliyeti olan kişilerdir. Bu kişilerin yaptıkları eylemler medeni hukuk açısından geçerli kabul edilmektedir. Ancak hak ehliyeti olan kişiler evlilik yapabilirler.

Hukuk açısından tam bir eylem yeterliliği için kişinin ayırt etme gücü bulunması, reşit olması, kısıtlı olmaması gerekir. Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk yada bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir. Ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur. (Sercan, 2007)

Kişinin ayırt etme gücünü etkileyen nedenler:

Akil hastalığı- Akıl hastalığının eylem yeterliliğini etkileyebilmesi için, ayırt etme gücünü, yani akla uygun bir biçimde davranabilme erkini etkileyecek nitelikte olması gerekir.

- Akıl hastalığının varlığı, ayırt etme gücünün yokluğunu gösteren en kuvvetli göstergedir.
- Akıl hastalığı denince bundan tıbbi anlamda bir hastalıktan ziyade, niteliği yada etkileri sonucu ayırt etme gücünü engelleyen bir akıl bozukluğu anlaşılmalıdır
- Ama bu kesin olarak ayırt etme gücünün bulunmadığı sonucuna götürmez. Bununla birlikte geçici ya da sürekli akıl bozukluğunun yeterince yoğun olması gerekir.
- Sadece bir akıl bozukluğunun var olması kişinin hukuken yetersiz sayılmasına yetmez. Zihin bozukluğu söz konusu özgün konulara ilişkin muhakemeyi bozmuş olmalıdır.

Akil geriliği yada zayıflığı- Akli yetilerin yeterince gelişmemiş olması (zeka geriliği) yada gerilemesinin (bunama) eylem yeterliliğini etkileyebilmesi için ayırt etme gücünü yok edici nitelikte olması gerekir.

Sarhoşluk -Kişinin akla uygun hareket edebilme, düşünebilme, dış etkilere karşı koyabilme yetisini ortadan kaldırır. Sonuçta da hukuki eylem yeterliliğini olumsuz yönde etkiler.

Başka Nedenler - Akıl zayıflığı, akıl hastalığı ya da sarhoşluğa benzer biçimlerde akla uygun davranabilme gücünü kaldıran her durum ayırt etme gücünün yokluğu sonucunu doğurabilir. Hipnotik ya da uyarıcı maddeler kullanma hipnoz altında olma, ateşli hastalıklarda ortaya çıkan bilinç ve istenç bozuklukları, uyurgezerlik, aşırı hiddet, sabit fikirler. (Sercan, 2007)

Aile ve evlilik

Evlilik, genellikle karşı cinsten iki kişi arasında gerçekleşir ve ailenin çoğalmasının temelini oluşturur. Yani, evli çiftin çocuk yaparak onları yetiştirmeleri beklenir. Pek çok toplum, kişinin aynı anda birkaç eşle birden evlendiği çokeşliliğe izin vermemektedir. Türk hukukunda bir aileden söz edebilmek için karşı cinslere mensup iki kişinin bir kadın ve erkeğin bir araya gelmeleri gerekir.

Evlilik, akıl hastalığı ve hukuki süreç

Bu birliğin tüzel kişiliği yoktur, eşler arasında hısımlık doğmaz. Aile en dar anlamı ile evlilik birliği demektir. (Hatemi, 2005)

Evlenme, tam ve devamlı bir hayat ortaklığına erişmek için ayrı cinse mensup iki kişinin kurduğu bir hukuki birliktir. Genel anlamda bir kadın ile erkeğin hukuki anlaşmasıdır. Bu kısa tanım bize türk hukuk sisteminde evliliğin bazı özellikleri olduğunu göstermektedir.

1.Evlilik yalnız cinsel ilişki ortaklığı değil, bunun yanında ahlak ve adap ile töreler gereği bir üretim ortaklığı, dayanışma, yardımlaşma ve sadakat ortaklığıdır.

2.Evlilik hukuki bir birliktir.

3.Türk hukuk sisteminde evlilik monogamiktir.

4.Karı- koca eşitliği söz konusudur.

5.Eşlerden biri yasal geçerli nedenlerle mahkemeye başvurabilir ve mahkeme kararı ile boşanabilirler. (Cantürk, 2006)

Türk hukuk sistemi evlenme işlemine hak ehliyeti açısından bazı sınırlar ve yaş şartı getirmiştir.

1.Yaş: Erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. (Türk Medeni Kanunu 124. madde)

2.Ayırt etme gücü. Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar evlenemez. (Türk Medeni Kanunu 125. madde)

3.Yasal temsilcinin izni. Küçük, yasal temsilcinin izni olmadıkça evlenemez.(TMK 126. madde) Kısıtlı yasal temsilcinin izni olmadıkça evlenemez.(TMK 127. madde) (Cantürk, 2006)

Akıl hastalığı ve evlilik

İstatistikler akıl hastalıklarının bekarlarda, evlilerden daha sık görüldüğünü doğrulamaktadır. Bunun nedenlerinden biri evlilerin kısmen daha düzenli ve kararlı bir hayat yaşamasıdır.. Birey evlilikte sadece cinsel doyum ve rahatlık bulmaz, bunun yanı sıra birçok güvenlik tedbirlerine kavuşur. Bu gereklerin yokluğu veya eksikliği, özellikle kadında pek çok ruhsal sorunların ortaya çıkmasını hazırlar. Kişinin istendiğini, arzu edildiğini ve gereksinim duyulduğunu bilmesi, bir doyum ve güven hissi verir. Bireye büyük ölçüde kişiler arası bir uyum yeteneği ve sorumluluk duygusu aşılar. Kadında evlilik öncesi gelişmeye başlamış bir psikoz ileride evliliğin olumlu bir şekilde sürmesini engeller. İstatistikler boşanmış eşler arasında büyük ölçüde psikiyatrik hastalığı olan kişilerin varlığını ortaya koymuştur. (Pehlivan,2006)

Kanun koyucu evlenme engellerini,

- Akrabalık
- Önceki evlilik
- Akıl hastalığı olarak belirtilmiştir. (Cantürk, 2006)

Türk Medeni kanunu akıl hastalarının evlenmesini tam olarak yasaklamamışsa da, bu konuya belirli sınırlar getirmiştir. Türk Medeni Kanunu Madde 133 “ Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbi bir sakınca bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla anlaşılacakça evlenemezler.” Şeklinde dir. Akıl hastaları gelecek nesillere kalıtım yolu ile aktarıldığı ve birçok durumda da diğer eşi tehlikeye maruz bırakacağı için bu hak ehliyeti ve kesin evlenme engelinden iyidir. Ancak “resmi sağlık kurulu raporu” nun sadece bir formalite gereği olarak görülmeyip ciddi ve güvenilir bir muayeneden sonra verilmesi zorunludur.

Kanun koyucu sağlıklı bir neslin oluşturulmasında kamu yararı görerek akıl hastalarının evlenmesini engellemek istemiştir. Bu nedenle akıl hastalığının bir evlenme engeli olarak kabul edilebilmesi için onun evlilik birliğine zarar verecek ve ırsen çocuklara geçecek bir nitelik taşıması gereklidir.

Butlan

Batıl olan evlenmeler başlığı altında Türk Medeni Kanunu madde 145'e göre aşağıdaki hallerde evlilik mutlak butlanla sonuçlanır.

Mutlak butlan sebepleri:

- 1.Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması.
- 2.Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması.
3. Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığının bulunması.
- 4.Eşler arasına evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunması. (Palamut, 2004)

Nisbi butlan sebepleri

- 1.Eşlerden birinin geçici olarak ayırt etme gücünden yoksunluğu
- 2.Taraflardan birinin evlenme hakkındaki iradesinin aldatma yada korkutma ile sakatlanması
- 3.Yasal temsilcilerden izin almadan evlenmek. (Palamut, 2004)

Sağlıklı eş akıl hastası eşin vasisi olduğu durumlarda boşanma davası açamaz. Mahkeme hasta eş bir kayyum tayin eder sağlam eşin vasisliği kalkar o zaman sağlam eş boşanma davası açabilir Akıl hastalarının evlenme ehliyetleri bulunmadığı gibi boşanma ehliyetleri de yoktur.

Evliliğin butlanı kurulmuş olan bir evliliğin hakim kararı ile iptal edilmiş olmasıdır. Mutlak butlan hallerinde kamu düzeni düşüncesiyle Cumhuriyet savcısına evliliğin butlanına mahkemece karar verilmesi için dava açma görevi verilmiştir. (TMK. M. 146/1).

Eslerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması bir mutlak butlan sebebi olarak düzenlenmiştir (TMK madde 145/2). Bu sebep aynı zamanda kesin bir evlenme engelidir (TMK m. 125).

Medeni Kanunun, Nisbi Butlan, Yanılma bölümünde; Madde 148- Evlenme sırasında geçici bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun olan eş evlenmenin iptalini dava edebilir.Ayırt etme gücünden geçici olarak yoksun olmaya neden olabilecek tıbbi durumlar arasında beyinde kitle yapan tümör, kanama, apse, travma, epilepsi, enfeksiyon gibi yaygın ve metabolik beyin hastalıkları ve gibi durumlar sayılabilir. (Cantürk, 2006)

Evlenmeden sonra akıl hastalığının iyileşmesi halinde mutlak butlan davasını akıl hastalığı iyileşen eş açabilir. Cumhuriyet savcısı veya ilgililer artık mutlak butlan davası açamazlar. Buna karşılık ilgililerin evlilik sona erse de mutlak butlan davası açma hakları vardır. (TMK madde 147.)

Akıl hastalığı sebebi ile boşanma

Evlenme karşılıklı bir anlaşma ile yapılan bir akittir, boşanma ise evlenme suretiyle yapılan sözleşmenin bozulmasıdır. Boşanmada evlilik sözleşmesinin yapılmasından sonra meydana gelen sebepler söz konusudur. Boşanma evlenmenin yasal olarak sona erdirilmesidir.

Medeni kanunun “Boşanma” bölümünde boşanma sebepleri altı madde halinde belirtilmiştir.

1. Zina
2. Hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış
3. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme
4. Terk
5. Akıl hastalığı
6. Evlilik birliğinin sarsılması

Akıl hastalığının ortak hayatı diğer es için çekilmez hale getirmesi ve hastalığın geçmesine olanak bulunmadığının resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmesi şartları aranmaktadır. Temel prensibin, akıl hastalığının kişinin ayırt etme gücünü yani hukuki ehliyetini ortadan kaldırması olduğu görülmektedir. Adli psikiyatri açısından iyileşmesi mümkün olmayan kararının verilmesi kolay olmasa da tıbbi hastalığın klinik seyri değerlendirilerek karara varılmaktadır. (Palamut, 2004)

Akıl hastalığında evlenmeye mani bir durum yoktur. Ancak ceza kanunundan farklı olarak, medeni kanunda, her durum ve kanun için akıl hastalarına ayrı muamele yapılır. Kabaca iki yıl tedaviye yanıt vermeyen akıl hastalarında, akıl hastalığından dolayı evliliğin feshi gerçekleşir.

Hayatta bulunan bir kişinin akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeni ile hukuki ehliyetini haiz olmadığı saptandığı takdirde kişi hacir altına alınarak kendisine vasi tayin edilmektedir. Bu durum, TMK'nun Vesayeti Gerektiren Haller-Kısıtlama bölümünde ifade edilmiştir. Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle ayırt etme gücüne sahip olmadığı yani hukuki ehliyeti olmadığı kararına varılan kişiler Medeni Kanun Madde 405'e göre kısıtlanır ve kendilerine bir vasi atanır. Medeni Kanun 406. maddede “Savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yasama tarzı veya mal varlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden her ergin kısıtlanır” şeklinde ifade edilen bu durumlarda da bilirkişiden görüş istenmektedir. Kişinin vesayet altına alındığı bu durumlarda evliliğin de sürdürülemeyeceği beklenen bir sonuçtur. Kişinin hukuki ehliyetini kaybetmemiş olduğu anlaşılacakla beraber, tam bir ruhsal-zihinsel sağlık içinde bulunmadığı ve belirgin bir psikiyatrik hastalık tablosu gösterdiği tespit edilen hastalar için, Medeni Kanun açısından vasi tayini yerine yasal danışman tayini gerekmektedir. Bu durum Medeni Kanun'un 429. maddesinde tanımlanmaktadır (Palamut, 2004)

Şizofreni, paranoid bozukluklar gibi psikozlar, orta veya ağır derecedeki zeka gerilikleri, demans sendromları, alkol ve madde bağımlılıkları, şuur kaybı ile seyreden epilepsi nöbeti veya bu nöbet öncesi-sonrası ortaya çıkan konfüzyon devresi, Psikolojik Manik Depressif (PMD) ya da duygu durum bozukluğu olarak isimlendirilen hastalıkların eksitasyon veya depresyon dönemi, geçici kısa psikozlar gibi kişinin ayırt etme gücünün ortadan kalktığı durumlarda hukuki ehliyetin olmadığı kabul edilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus 1-2 ay ya da daha kısa süren ve ayırt etme gücünü ortadan kaldıran bozukluklarda evlilik akdi kişinin hasta olduğu döneme rastlıyorsa hukuki ehliyetini haiz olamayacağı ve evliliğinin geçersiz sayılacağıdır. Kişi çoğu zaman bu gibi rahatsızlıklar sonrası, ruhsal yönden tamamen sağlıklı olarak hekimin karşısına gelmektedir. Bu gibi

durumlarda kişinin tıbbi belgelerinin ve dava dosyasının değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Kişinin hukuki ehliyetini ortadan kaldıran durumlarda genellikle evlilik ehliyeti olmadığı ya da evli ise boşanmasının gerektiği şeklinde karar verilmektedir. Duygu durum bozukluklarda kişinin nöbetler arasında evlenme yeteneğinin olduğu kabul edilir. Ancak her olgu dikkatli bir şekilde kendi içinde değerlendirilerek evlilik veya boşanma konusunda görüş bildirilmelidir.

Tartışma ve sonuç

Yurttaşlık hakları bütün yurttaşlar için geçerlidir. Medeni hukuk hak kazanımının ve hakkın nasıl kullanılacağına koşullarını tanımlamış, kişinin kendi haklarını kullanmasında engel ya da yetersizlikleri olduğu durumlarda kişinin haklarını yargıç gözetiminde kullanmasını güvence altına almıştır.

Evlenme; tam ve devamlı bir hayat ortaklığına erişmek için ayrı cinse mensup iki kişinin kurduğu hukuki bir birliktir. Genel anlamda bir kadın ile erkeğin hukuki anlaşmasıdır. Türk Medeni Kanununa göre, evlenme ehliyetinin yaş, ayırt etme gücü, yasal temsilcinin izni gibi koşulları vardır.

Eşlerden birinde akıl hastalığı bulunması nedeniyle öbür eşin boşanmak istemesi durumunda akıl hastası olduğu iddia edilen eşin psikiyatrik muayene sonucunda durumu saptanır ve ileriye dönük değerlendirme raporu düzenlenir. Akıl hastalığı sebebiyle boşanmanın mümkün olabilmesi için sadece rahatsızlığın mevcudiyeti yeterli değildir. Hastalık üç yıldan beri devam ediyor olmalıdır. Raporunda;

- İddia edilen hastalığın var olup olmadığı
- Geçmesine olanak olup olmadığı
- Hastalığın ortak yaşamı çekilmez hale getirip getirmediği sorularının cevapları aranır.

Evlilik gerçekleşmiş ancak daha sonra psikiyatrik değerlendirme gerektiren bir durum iddası ile evliliğin iptali davası açılmışsa, evlenme sırasındaki psikiyatrik durumun saptanması için geriye dönük değerlendirme gereklidir. İddia doğrultusunda, kişinin evlenme anında ayırt etme gücünün olmadığı iddia edildiğinden, kişinin evlenme anındaki ruhsal durumu hakkında bilgi verecek her türlü kaynak toplanmalıdır.

Akıl hastalığı bazı durumlarda gelecek kuşaklara aktarılabildiğinden, yakın çevreye tehdit oluşturabildiğinden gözlem, tedavi doğru ve eksiksiz yapılmalıdır. Sağlık raporu sadece bir formalite olarak görülmemeli ciddi ve eksiksiz bir muayeneden sonra verilmedir. Akıl hastalığının ne olduğu ilk olarak tanımlanmalıdır. Diğer eş için tehlike doğurmasa bile akıl hastalığının gelecek nesillere intikal etmesi özelliğinin tıbbi bir sakınca sayılması halinde “gelecek nesillere intikal etmeyecek akıl hastalığı var mıdır?” sorusunu sorulabilir.

Kaynakça

- Cantürk, G. (2006).** Evlilik ve Boşanma ile İlgili Adli Psikiyatri. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine*, 58-64.
- Hatemi, H. (2005).** *Aile Hukuku Evlilik Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.syf:40,

Evlilik, akıl hastalığı ve hukuki süreç

Mustafa, S. (2007, Nisan). "Yurttaşlık Hukukunda adli Psikiyatri". *Türkiye Psikiyatri Derneği, Adli Psikiyatri Dergisi*, 80-81.

Palamut, M. (2004). *Medeni Hukuk*. İstanbul: Alfa Yayınları., syf: 116

Pehlivan, K. (2006). Psikiyatrik Kadın Hastalıklarında Evlilik ve Ebeveyn olma: Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*.syf:143-154

Sercan, M. (2007). Yurttaşlık Hukukunda Adli Psikiyatri. *Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları Adli Psikiyatri Dergisi*, 80-81.

Türk Forensik Adli Tıp Sitesi ve Adli Bilimler Sitesi

http://www.adlibilimler.info/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=2